

Ірина Сирко,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри практики англійської мови
та методики її навчання,

Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка

<https://orcid.org/0000-0002-7622-425X>

м. Дрогобич, Україна

Міф про американську мрію у формуванні національної літератури США

The myth of the American dream in the formation of US national literature

Анотація. У свідомості представників американського суспільства міцно закорінені ті ключові міфи, що формують основу національної культури, окреслюють подальший розвиток держави. Серед найвизначальніших виокремлюємо міф про американську мрію. Він відіграє важливу роль у становленні американського характеру, ґрунтується на ціннісних орієнтирах особистості і віддзеркалює особливості американської нації. Поступова зневіра в ідеалах, невідповідність власних життєвих принципів офіційним цінностям призводять до часткової деконструкції національних міфів. Проте, попри критичне ставлення сучасників, ці міфи продовжують функціонувати як вагомі чинники ідентифікації американської спільноти. Американська мрія у сучасній літературі ототожнюється з національною ідеєю американців. Митці окреслюють її як прагнення кращого, заможного життя. Йдеться про бажання не матеріального достатку, а соціального порядку, в якому кожен американець досягне успіху. Такі стрижневі національні концепти, як незалежність, рівність, свобода міфологізуються і стають важливими національними маркерами. Пошуки ідеального суспільства переростають у перегони за успіхом і призводять до формування образу «а self-made man» (людина, яка багато працює і самотужки досягає результату). Бажання сучасних поетів та письменників опиратися у своїх творах на національні міфи пояснюємо тим, що вони завжди передбачають впорядкування подій від безладу до порядку. Згідно з національними міфами, людське життя зображується як передбачуваний процес, який через падіння і злети призводить до здійснення заповітної мрії. Проте, творчість окремих сучасних американських письменників (як, наприклад, П. Б. Остера) вирізняється критичним ставленням до національної міфологічної творчості. Автор схильний до висновку про бездіяльність міфів, втрату їхнього значення у національній ідентифікації. Він закликає сучасних американців до пошуку нових національних орієнтирів та цінностей, які б ґуртували і жилили їхню спільноту.

Ключові слова: література США, національний міф, національна міфологія, деконструкція міфу, міф про американську мрію, міфопоетична основа творчості.

Summary. *Key myths that form the basis of national culture and outline the further development of the state are firmly rooted in the minds of representatives of American society. Among the most defining ones, we single out the myth of the American dream. It plays an important role in the formation of the American character; is based on the value orientations of the individual and reflects the peculiarities of the American nation. Gradual disbelief in ideals, inconsistency of one's own life principles with official values lead to partial deconstruction of national myths. However, despite the critical attitude of contemporaries, these myths continue to function as important factors in the identification of the American community. The American dream in modern literature is identified with the national idea of Americans. Poets and writers describe it as a desire for a better, prosperous life. It is not about the desire for material wealth, but for a social order in which every American will succeed. Such key national concepts as independence, equality, and freedom are mythologized and become important national markers. The search for an ideal society turns into a race for success and leads to the formation of the image of "a self-made man" (a person who works hard and achieves results on his own). The desire of modern men of literature to rely on national myths in their works is explained by the fact that they always foresee the ordering of events from disorder to order. According to national myths, human life is depicted as a predictable process that, through ups and downs, leads to the realization of a cherished dream. However, the literary works of certain modern American writers (such as P. B. Auster) is distinguished by a critical attitude towards national mythological creativity. The author is inclined to the conclusion about the inactivity of myths, the loss of their significance in national identification. He calls on modern Americans to search for new national guidelines and values that would unite and nourish their community.*

Key words: *US literature, national myth, national mythology, deconstruction of the myth, myth of the American dream, mythopoetic basis of creativity.*

Вступ. Значний прогрес у культурному розвитку суспільства призвів до зацікавлення міфологією у різних сферах культури. Митці активно моделюють нові художні системи, що базуються на міфах, знаходять нові шляхи і способи реалізації міфопоетики у своїй творчості. Оскільки змінам у картинах світу доволі складно дати пояснення у рамках раціонального світогляду, тому міфологія (давня, біблійна, антична та ін.) часто використовується для окреслення системи цінностей різних національних спільнот, ідентичності їх представників тощо.

До національного міфічного дискурсу звертаються і відомі представники сучасної американської літератури. Їхні звернення, з одного боку, зумовлені намаганням пояснити історичний розвиток США, важливу місію країни у світовій системі, а з іншого – прагненням

усвідомити значення міфу у становленні й розвитку американської нації, її морально-етичних основ та цінностей.

Методологія і методи дослідження. У роботі використано теоретичні підходи та концепції, сформульовані у працях С. Берковича, Т. Дятлової, Т. Денісової, Н. Висоцької, Т. Михед. Л. Баріца, Р. Дорсона, присвячених проблемам американської міфології, її актуалізації в сучасній художній літературі. Модифікація поетики міфу у творчості американських митців простежена з використанням методів міфопоетики, сформульованих у працях Г.-Г Гадамера та Р. Барта. Стрижневим методом дослідження визначено міфокритичний аналіз текстів творів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під національною міфологією прийнято розуміти комплекс міфів, що описують походження національної спільноти, її історичну місію, основні духовні цінності та життєві орієнтири. Кожна література завжди підтримує генетичну єдність з національною міфологією. Щодо літератури США, то питання міфології в контексті зображення сучасного життя і побуту людей є одним із пріоритетних. Американські письменники часто апелюють до міфів, пов'язаних зі становленням власної нації і формуванням національного менталітету, а також тих, які орієнтують на місце і роль американців у сучасному світі. Вони наголошують на аспектах з'ясування ролі міфології у процесі націєтворення, на джерелах національних міфів, на їх значенні в житті людини тощо.

Аналізуючи становлення і формування американської національної літератури, науковці одностайно наголошують на особливій ролі міфу у цьому процесі. У зазначеному аспекті міф розглядають такі зарубіжні вчені, як А. Нямцу, Е. Ренан, Е. Геллнер, П. Рікер, Е. Сміт, Б. Андерсон, К. Хюбнер. У вітчизняній науковій літературі специфіку національної міфології, її функції у творенні нації вивчають Т. Шебуренкова, Г. Касьянов, П. Кононенко, Т. Денісова, Н. Висоцька, Т. Михед. Питання зв'язку національної міфології з художньою літературою висвітлюються у працях Ч. Тейлора, Е. Балібара, С. Берковича, С. Келман, Л. Баріц. Ці та інші дослідники акцентують на важливості таких духовних чинників, як віра, культура, історія тощо. Саме тому американський вчений Е. Сміт закликає зосередитися на тих явищах, що «відбиваються у мистецтві, науці, мові, й, відтак, є не тимчасовими, а навпаки – постійними» [5, с. 19]. Такими Сміт вважає саме міфи, хоча й не заперечує ваги інших факторів, як от: демографія, політична ситуація, економічні ресурси та ін. На думку науковця, останні хоч і впливають на процес становлення етносу, проте не визначають його характеру чи специфіки.

Знаний літературознавець і культуролог В. Соренсен схиляється до думки про те, що саме завдяки міфам спільнота об'єднується в

націю. Сила міфів, на переконання вченого, полягає в тому, що вони долучаються до формування масової свідомості й сприймаються нею як аксіоми. Вони є «потужним засобом розуміння *сьогодні* і окреслення *завтра*» [9, с. 50]. Щодо художньої літератури США, то вона послуговується міфологією як своєрідним інструментом підтримки її існування і подальшого розвитку й у такий спосіб впливає на формування національної свідомості. Разом з цим вона сама активно творить міфи, переглядає, критикує і модифікує їх.

Важливо наголосити на тому, що національна міфологія сприяє вирішенню питання *самоідентифікації*, вона допомагає визначити приналежність людини до тієї чи іншої національної спільноти. Як зазначають науковці, «ідентифікація особистості з певною нацією або етнічною групою неможлива без звернення до міфів, символів цієї спільноти, оскільки важлива не сама територія, що об'єднує етнос, а те символічне значення, яке вона має для пов'язаного з нею народу» [4, с. 137]. Американські національні міфи слід вважати важливими елементами колективної ідентичності нації, що відіграють одну з центральних ролей у її становленні.

Зрозуміло, що з плином часу, зміною поколінь відбувається перегляд колективних традицій і складники національної ідентичності можуть зазнавати змін. До уваги слід брати також демографічні процеси, активні географічні переміщення населення та інші об'єктивні процеси, у результаті яких багато національних спільнот не варто вже вважати етнічно однорідними. Їхні звичаї, традиції та цінності втрачають колишню чітку окресленість, своєрідність та оригінальність, що призводить до появи «розрізнених культурних спільнот, зібраних під сплетінням національного суспільства» [див. про це: 5, с. 117].

В умовах сучасності питання самоідентифікації стає особливо актуальним і займає у різних сферах культури важливе місце. Центральною є його позиція і в американській літературі рубежу ХХ-ХХІ століть. Поступовий відхід від певних стереотипів та усталених норм життя, перехід традиційних поведінкових канонів до новітніх та дещо незвичних, призводять до народження різноманітних літературних рефлексій, змушують літераторів шукати і пояснювати зміст цих новацій. Цей процес є складним і тривалим, адже в межах усталеного світогляду все нове сприймається з обережністю. Тому в сучасному індустріальному суспільстві звернення до національних міфів як до першооснови, до істини можна вважати не лише потребою, а й необхідністю. Вони виступають тими константами, що заставляють людину замислитися над власною сутністю, над коренями, над особливостями свого світосприйняття та світорозуміння і врешті дають їй змогу відчувати свою приналежність до нації.

Культурологи та літературознавці завжди наполягають на особливому значенні такого феномена, як *спільна колективна пам'ять*. Національні міфи беруть у її творенні активну участь, адже виконують важливу об'єднавчу функцію. Важливо й те, що саме завдяки міфу людина повертається до свого коріння, доєднується до звичаїв своєї культури, до її витоків, знання яких, без сумніву, є надважливими для власного самоствердження. Міфи дають людині змогу вкотре пережити важливі події, усвідомити знакові речі, долучитися до глибинних тасмниць світобудови. Ключове значення у цьому процесі мають міфи про спільне минуле. Вони підтримують ідею спільного походження, активізують почуття єдності, бажання об'єднатися, поріднитися з іншими представниками своєї національної спільноти. Ці міфи імпліцитно закладені у колективній пам'яті американців, тому є довговічними, дієвими та надзвичайно важливими.

Функції творення колективної пам'яті, спільної духовної спадщини та самоідентифікації є не єдиними функціями національних міфів. Значущу роль вони відіграють також у процесі формуванні державності. Американська міфологічна творчість дає змогу пояснити функції держави у загальному розвитку історії, окреслити місце американського народу в когорті інших національних спільнот.

Серед ключових проблем, які висвітлює сучасна художня література, постає питання глобальної культури, часткової чи цілкомовитої втрати ідентичності окремої людини та суспільства загалом, знищення національних культурних відмінностей та ін. Реагуючи на згадані виклики, література пропагує відновлення інтересу до національного минулого. Міфи, символи, культурна спадщина продовжують бути цікавими та актуальними для американських письменників рубежу ХХ–ХХІ-го століть, які демонструють їх власне, авторське тлумачення кризь призму сучасних проблем.

Національні міфи традиційно набувають особливої ваги у найбільш критичний для країни час. Актуалізація міфів про виняткову місію Сполучених Штатів як репрезентанта ідеалів свободи і демократії, про *фронтир* та *американську мрію* зумовлена необхідністю об'єднання громадян, подолання тривоги й песимістичних настроїв, неспокою, емоційних переживань. Відтак, основна функція національної міфології полягає у визначенні спільного поступу американської нації від її початків до сьогодення. Вона зосереджує у собі всі фундаментальні цінності та орієнтири народу, духовні складники його культури та шляхи національної самоідентифікації.

Учені вирізняють два протилежні за своєю суттю типи національних міфів – класичний та постмодерністський, і обидва простежуються в американській художній літературі. Вона активно підтримує

й збагачує їх, адже навіть ті поети та письменники, що протестують проти розчинення особистості у соціумі, стараються не відмежовувати свою творчість від національних міфів. Сучасна література формує якісно новий тип персонажа, який стає зразком для ідентичності американців. Він є яскраво вираженою індивідуальністю, яка «бере на себе відповідальність за створення нових смислів і конструювання світу відповідно до свого світогляду. Водночас він наповнює змістом старий міф про американську мрію, дає йому новий подих» [7, с. 320].

Слід зауважити, що в художній літературі Сполучених Штатів можна простежити й критичне чи скептичне ставлення до національної міфологічної творчості. Таким ставленням, до прикладу, вирізняється творчість американського романіста Пола Бенжаміна Остера. Персонажі його творів часто демонструють несприйняття фундаментальних міфів, розчарування у них, адже ті, на їхній погляд, не віддзеркалюють справжнього життя, лише виступають як данина традиції. Письменник схильний до висновку про бездіяльність міфів, втрату їхнього значення у національній ідентифікації. Він закликає сучасних американців до пошуку нових національних орієнтирів та цінностей, які б гуртували і живили їхню спільноту.

У творчості більшості представників сучасної літератури США *американська мрія* стає визначальною для національної міфології, адже вона ототожнюється з національною ідеєю американців. У своїх творах митці практикують різні міфологічні моделі *мрії* про перфектний суспільний устрій, що стане ідеальним поєднанням матеріального добробуту та моральних чеснот. *Американська мрія* стає тим національним міфом, що має визначний вплив на становлення як окремої людини, так і нації в цілому. Тобто у свідомості американців він визначає образ їхньої *держави*. Різні історичні обставини, час і локації розвитку подій завжди впливали на зміст *американської мрії*, визначали її сутність. Але попри всі видозміни, вона була особливим засобом звернення до колективної пам'яті американців, уніфікувала різні етнічні спільноти у єдину Америку.

Досліджуючи специфіку феномену *американській мрії*, відомий науковець Дж. Адамс окреслює її як прагнення кращого, заможного життя, відповідність можливостей здібностям кожної окремої людини. Тут не йдеться про бажання матеріального достатку, а лише соціального порядку, у якому кожен представник нації зміг би досягти успіху і його заслуги були б належно оцінені. Такі стрижневі національні концепти, як *незалежність*, *рівність*, *свобода* міфологізуються і стають важливими національними маркерами.

Існують різні погляди стосовно формування *американської мрії*. Деякі учені вважають, що американці упродовж довгого часу не

усвідомлювали себе нацією, але подібно до багатьох інших націй, вони пройшли декілька етапів розвитку націоналізму. Початковою стадією цього процесу стало створення міфів та легенд. Отже, можемо стверджувати, що народження міфу про *американську мрію* дало початок формуванню цілої нації, що у контексті історії держави робить її важливим національним символом [див. про це: 6, с. 116–119].

На початку ХХ століття з'являється велика кількість наукових досліджень, присвячених феномену *американської мрії*. Так, Ф. Карпентер, Е. Паркер, С. Патрік, С. Холбрук та ін. акцентують на її міфологічному корінні і тісному зв'язку з літературою. Наукові розвідки Л. Ченовета розглядають феномен *американської мрії* крізь призму національної ідентичності американців. Актуальності згаданого міфу присвячує свої наукові праці Барак Обама, який стверджує реальність цієї *мрії* для всіх мешканців Сполучених Штатів, незалежно від їхнього походження – етнічного чи расового. На думку Обами, зміст поняття *американська мрія* (свобода людини, рівність прав на життя, щастя тощо) перегукується з основними тезами Декларації Незалежності, у якій чітко загарантовані рівні можливості для кожної людини.

Для прихильників *американської мрії* щастя і успіх перестають бути абстрактними, а набувають конкретних форм і значень, матеріалізуються. Разом з тим, бажання бути щасливим відіграє для них роль своєрідного каталізатора, адже стає індивідуальною справою кожного. У літературі формується образ героя міфу про *американську мрію*, т. зв. – *a self-made man* (людина, яка багато працює, прагне успіху і самотужки досягає його). Не зважаючи на те, що у реальному житті такий герой часто зазнає невдач, його образ міфологізується, набуває великої популярності серед американців та іноземців.

Слід зазначити, що упродовж усього періоду побутування міфу про *американську мрію* з'являються також приклади його утопічності, ілюзорності. Показовою у цьому плані є одна з найсумніших сторінок у житті країни – Велика Депресія. Учені навіть передбачають певну небезпеку, що криється у цьому міфі, і засуджують американців за невміння відмежувати неможливе від бажаного. На їхню думку, «загрозу становить нереальність, яка може підмінити *американські мрії* американськими ілюзіями, ідеали образами» [8, с. 250].

Проте, незважаючи на розбіжність думок щодо реальності чи нездійсненності *американської мрії*, не слід заперечувати, що вона і зараз продовжує залишатися потужним національним міфом США, активно пропагованим художньою літературою. Історичні зв'язки зазначеного міфу з утвердженням американської нації збагачують

його і виводять у ранг національного символу, та все ж зміст *американської мрії* з часом зазнає суттєвих змін. Сучасний варіант міфу набуває нових обрисів, переживає своє друге народження, не втрачаючи при цьому своєї актуальності у соціокультурному просторі.

Висновки з дослідження. Звернення сучасних американських письменників до національного міфу про *американську мрію* зумовлені, з одного боку, намаганням пояснити важливу місію їхньої країни у світовій системі, а з іншого – прагненням усвідомити значення міфу у становленні й розвитку американської нації, її морально-етичних основ та цінностей. Причину частого використання елементів зазначеного міфу в сучасній літературі вбачаємо також у бажанні митців упорядкувати власний внутрішній світ, впоратися з його хаосом, зумовленим глибокими емоційними переживаннями за долю нації.

Перспективою дослідження вважаємо поглиблений аналіз ролі міфології в окресленні національної самоідентифікації американців, що дозволить з'ясувати специфіку сучасного розуміння найпоширеніших міфів американської нації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варивода Я.М. Міф про «американську мрію» сьогодні. *Науково-популярний журнал «Світ»*. 2014. № 1. С. 7–12.
2. Гадамер Г-Г. Міф і розум. Герменевтика і поетика. Вибрані твори [Пер. з нім]. К.: Юніверс, 2001. С. 100–109.
3. Голянка Т.Г. Американська мрія і американська дійсність. Львів, Вид-во Старого Лева, 2001. 108 с.
4. Рікер П. Історія та істина / [пер з французької В. Шовкуна]. К.: Видавничий дім К.М.Аcademia, 2001. 393 с.
5. Сміт Ентоні Д. Націоналізм: Теорія, ідеологія, історія. [Пер. з англійської]. К: К.І.С., 2004. 170 с.
6. Шебуренкова Т.В. Концепт *свободи* як один із компонентів міфу про *американську мрію* у романі Пола Остера «Левіафан». *Наукові праці: Науково-методичний журнал. Серія: Філологія. Літературознавство*. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. П. Могили, 2010. Т. 141. Вип. 128. С. 116–119.
7. Kelly A. Moments of decision in contemporary American fiction. *Critique*. – Abingdon Oxfordshire: Taylor & Francis Group, LLC, 2010. Vol. 51, N 4. P. 313–332
8. Rubenstein R. Doubling, intertextuality, and the postmodern uncanny. *Literature interpretation theory*. Abingdon: Taylor & Francis Group, 1998. Vol. 9, Iss. 3. P. 245–262.
9. Sorensen B. Popular postmodern fiction writers. *Fieldwork academic quarter*. Aalborg, 2018. Vol. 8. P. 47–68.